

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ MÚZEUM
HISTORICKÉ MÚZEUM

Téma: Prvá svetová vojna
Domáci a zahraničný odboj

Už na začiatku vojny na jeseň 1914 sa začali v zahraničí formovať samostatné vojenské jednotky z českých a slovenských krajanov – Česká družina v Rusku, ktorá v rámci ruského vojska plnila predovšetkým výzvedné úlohy a rota Nazdar vo Francúzsku zaradená v rámci cudzineckej légie francúzskeho vojska.

Keď M. R. Štefánik začal v roku 1915 spolupracovať s T. G. Masarykom a E. Benešom na vytvorení samostatnej Česko-slovenskej republiky, jedným z nástrojov, ako presadiť túto ideu u dohodových mocností stalo vytvorenie samostatného česko-slovenského dobrovoľníckeho vojska, ktoré by sa zapojilo do bojov po boku vojsk Dohody.

Légie v Rusku

Najviac Čechov a Slovákov bolo v tom čase v Rusku v kolóniách krajanov alebo v zajateckých táboroch, z radov ktorých sa rozširoval počet členov Českej družiny. Po bitke pri Zborove v Tarnopolskej oblasti, ktorá sa začala 2. júla 1917 sa začala postupne vytvárať 40-tisícova armáda – Česko-slovenský zbor.

Po revolúcii v Rusku a podpísaní separátneho mieru medzi Ruskom, Nemeckom a Rakúsko-Uhorskom (3. marec 1918) bol dohodnutý voľný odchod čs. zboru z Ruska. Zmluva zaručovala čs. légiam voľnú cestu cez Sibír do Vladivostoku, no nezaväzovala ich, aby odovzdali väčšinu zbraní. Napätie narastalo a jednou z rozhodujúcich akcií vedúcich aj k vystúpeniu čs. légii v Rusku proti sovietskej vláde bol tzv. Čeljabinský incident 14. – 17. mája 1918, keď sa neozbrojení legionári dostali do konfliktu s miestnym soviетom pre uväznenie členov čs. stráže, čo riešili odzbrojením červenoarmejcov, oslobodením väzňov a obsadením mesta. Sovietska vláda sa napokon pokúsila čs. jednotky odzbrojiť a ako samostatné vojsko úplne zlikvidovať. Legionári však siahli po zbraniach a v bojoch pri Marjanovke, Zlatoroste, Čeljabinsku, a inde porazili sovietske jednotky, v ktorých už bojovali aj českí a slovenskí červenoarmejci – internacionalisti. V priebehu niekoľkých týždňov ovládol čs. zbor celú trans-sibírsku magistrálu. Pritom v polovici júna 1918 čs. zbor prerušil cestu do Vladivostoku a obrátil sa späť na západ. V Povolží sa vytvoril nový front a 7. augusta 1918 dobyli vojaci 1. čs. streleckého pluku Kazaň, pričom značné úspechy zaznamenali čs. legionári aj na tzv. severnom fronte, kde dobyli 25. júna Jekaterinburg. Celková situácia légii na Sibíri bola vojensky, politicky i morálne veľmi neprehľadná a zložitá. V tejto situácii prišiel v novembri 1918 na Sibír v sprievode francúzskeho generála M. Janina, minister vojny nového čs. štátu generál Štefánik. Napokon uznal, že čs. zbor už nie je schopný plniť žiadne nové bojové úlohy. Po niekoľkých poradách so spojeneckými vojenskými činiteľmi dospel k rozhodnutiu, že čs. pluky odovzdajú protibolševický front ruskej sibírskej armáde, stiahnu sa z frontu a sústredia sa na ochranu sibírskej železnice. Počas existencie čs. légii v Rusku ich radami prešlo 71 310 dobrovoľníkov, z toho 5 104 Slovákov (7,16 percenta). Návrat Čs. armádneho zboru z Ruska, najmasovejšej zložky čs. zahraničného vojska, bol zložitou a časovo veľmi náročnou úlohou. Realizoval sa lodnými transportmi z ruského Vladivostoku od februára 1920 až do 30. novembra 1920.

Légie vo Francúzsku

Ďalšou krajinou, kde vznikli československé légie, bolo Francúzsko, ktoré bolo centrom česko-slovenského zahraničného odboja. Konečný dekrét povoľujúci zriadenie samostatného česko-slovenského vojska vo Francúzsku podpísal dňa 19. decembra 1917 francúzsky prezident Raymond Poincaré. Dekrét bol 7. februára 1918 doplnený štatútom čs. vojska vo Francúzsku, ktorý spresňoval zásady výstavby vojenských jednotiek, otázku velenia, odvodov, organizácie menovania a povyšovania dôstojníkov, disciplíny a použitia vojska. Prvým útvarom samostatného čs. vojska vo Francúzsku bol 21. čs. strelecký pluk (čísla plukov do 20 boli vyhradené čs. plukom v Rusku a čísla od 30 čs. plukom v Taliansku), sformovaný v januári 1918 v Cognacu. Dňa 20. mája 1918 bol oficiálne ustanovený v meste Jarnac aj 22. čs. strelecký pluk. Po skončení vojny brigádu k 4. decembru 1918 reorganizovali na 5. čs. streleckú divíziu, ktorá sa na prelome rokov 1918 – 1919 prepravila do

vlasti. V čs. légiách vo Francúzsku slúžilo dovedna 9 957 mužov, z toho približne 1 591 Slovákov (15,98 percenta).

Légie v Taliansku

V Taliansku, ktoré vstúpilo do vojny na strane Dohody až v máji 1915, neexistovala česká alebo slovenská krajanská kolónia. Až po pomerne zdĺhavých rokovaníach predstaviteľov ČSNR, hlavne M. R. Štefánika, sa najskôr podarilo dosiahnuť umiestňovanie zajatcov českej a slovenskej národnosti oddelene od ostatných zajatcov z rakúsko-uhorskej armády. Dňa 15. januára 1917 v tábore Santa Maria Capua di Vetere došlo k vytvoreniu spolku zajatcov pod názvom Československý dobrovoľnícky zbor, ktorý v priebehu roku 1917 do apríla 1918 získal masovú základňu 10 200 členov. V máji 1917 bola väčšina zajatcov presunutá do tábora v Certose di Padua, ktorý sa stal základňou budovania čs. légií v Taliansku. Z predstaviteľov Slovákov sa o ich organizovanie významnou mierou zaslúžil aj npor. Rudolf Gábriš.

Po rozhodujúcej porážke talianskej armády pri Caporette (dnes Kobarid) na sočskom fronte (24. 10. – 9. 11. 1917) nastala istá zmena v postoji talianskej vlády k formovaniu samostatného čs. vojska v Taliansku. Najskôr došlo k zriadeniu čs. pracovných práporov, no zásadný obrat v tomto procese priniesol až 21. apríl 1918, keď sa podarilo uzavrieť zmluvu medzi talianskou vládou a ČSNR v Paríži o zriadení samostatného čs. vojska v Taliansku. Zmluva určovala, že čs. vojenské jednotky budú súčasťou samostatnej čs. armády vo Francúzsku, politicky podriadené budú ČSNR, vojensky však budú podliehať veleniu talianskej armády. Sformovali sa strelecké pluky a špeciálne guľometné roty. 23. apríla 1918 boli čs. strelecké pluky (1. – 4.) zjednotené do 1. čs. divízie. Čs. armádny zbor v Taliansku mal 19 476 mužov, z toho 591 Slovákov (3,03 percenta). Armádny zbor čs. legionárskeho vojska z Talianska bol prvou zložkou čs. zahraničného vojska, ktorá sa už v priebehu decembra 1918 vrátila do Československa.

Aktivita spojená s prehliadkou výstavy:

Nájdí uniformu príslušníka čs. légie v Rusku, Taliansku a Francúzsku, čím sa odlišovali?

Rolová hra:

Rozdeľte sa do dvojíc. Jeden z dvojice sa rozhodol vstúpiť do cudzineckej légie a bojovať za iný štát. Skús presvedčiť kamaráta, ktorý s týmto rozhodnutím nesúhlasí a má opačný názor. Premyslite si čo najviac argumentov, ktoré podporia jedno aj druhé tvrdenie/rozhodnutie.